

SVEOBUH VATNO O KRANJČEVIĆU

Antun Česko

ZA KRANJČEVIĆA. OD ARHIVACIJE DO KANONIZACIJE

Zagreb – Dubrovnik, Matica hrvatska – Matica hrvatska – ogranak Dubrovnik, 2015.

Studija Antuna Česka rezultat je njegova cjeloživotnog bavljenja Kranjčevićem te različitih radova koje je autor o tom pjesniku objavljivao dugi niz godina u periodici. Spomenuti su radovi u izvornom ili prerađenom obliku posloženi u studiju tako da pružaju cjelovit uvid u Kranjčevićev pjesnički opus. Pritom valja istaknuti da je knjiga promišljeno strukturirana. Građena je od devet poglavlja, no mogli bismo je podijeliti u dvije velike cjeline. Prva obuhvaća dio nakon *Uvoda*, koji je bitan jer autor iznosi svoju metodologiju i ciljeve istraživanja, do sedmog poglavlja te joj je cilj predstaviti Kranjčevićevo stvaralaštvo po etapama koje se vežu uz pojedine pjesničke zbirke. Na nju otpada najveći dio studije, a autoru su bitne idejne, filozofske i tematske preokupacije kao i strukturne karakteristike ove poezije. Pritom mu je cilj dati sustavan pregled karakteristika Kranjčevićeva pjesništva u kojima se ne libi polemizirati s prethodnicima koji su se bavili proučavanjem ovoga pjesnika, iznositi nove prosudbe i čitanja pojedinih pjesama te raspravljati o Kranjčevićevoj kontroverznoj recepciji u hrvatskoj književnoj historiografiji.

Poglavlje *Kob Kranjčevićeva – pjesnička i životna* nastoji sagledati zašto je u kontekstu pjesnika došlo do neobične recepcije i zašto je njegov opus često bio predmetom spoticanja književne kritike. Naglasak je na problemu recepcije, koji je Česku bitan

jer je jedna od namjera njegove studije da ponudi svojevrsni korektiv. Njegov je stav da je dosadašnja problematična i proturječna kritička recepcija Kranjčevića jednim dijelom bila rezultat parcijalnoga čitanja njegova opusa te isticanja pojedinih faza ili tematskih aspekata naspram drugih. Autorov je stav da se u obzir treba uzeti cjelokupno stvaralaštvo jer se tek tada može razmotriti geneza jednoga poetskog pisma te inovacije koje unosi u onovremeno hrvatsko pjesništvo ali i cjelokupnu književnost.

Kranjčević do Bugarkinja segment je koji se bavi prvim i često zanemarivanim dijelom opusa prije izdavanja prve zbirke *Bugarkinje*. Kreće od Frangešove klasifikacije ranoga Kranjčevića te čestoga isticanja da je njegova rana poezija epigonska – nastala na tragu Harambašića te onovremene domoljubne lirske produkcije u kontekstu pravaških ideologema. Česko nudi usporedno čitanje Harambašićeve pjesme *Hrvatskoj* i Kranjčevićeve *Zavjet* da bi pokazao kako se već u prvoj njegovoj pjesmi mogu uočiti elementi inovativnosti te naznake originalnoga pjesnika. Iako ističe da je i dalje uočljivo nasljedovanje određenih stereotipa devetnaestostoljetne patriotske poezije, primjećuje i intimističke elemente, kompoziciju koja je drugačija od tada dominantnoga tipa lirike, kao i poetsku stilizaciju koja nastoji biti lišena verbalizma te tendira jezgrovitosti izraza. Česko kaže da je u toj pjesmi primjetan sukob

dvaju Kranjčevića – kolektivističkoga i monističkoga. Potom sustavno iščitava pjesme nastale prije objave *Bugarkinja*, koje dijeli u etape: epigonsku, prijelaznu koja pokazuje tendencije primjetne u zreloom stvaralaštvu, te onu koja počinje predstavljati otklon od tradicije, što autor sagledava kao odmak od nacionalnog prema općeljudskom. Poglavlje završava pokušajem sinteze u kojoj tumači koja je važnost ranoga Kranjčevića za njegov kasniji opus te buduće tijekom hrvatskoga pjesništva. Pritom referira na dva autora koji su se nešto više bavili ovom etapom (Ivo Frangeš u *Ranom Kranjčeviću* i Dubravko Jelčić u monografiji *Kranjčević*) no ističe da u prvoga nema obuhvatnoga, kronološkoga i panoramskoga pregleda koji Česko nudi, a drugi u poglavlju *Monolitini pjesnik* naglasak stavlja na potrebu za logičkim i cjelovitim vrednovanjem Kranjčevićeva opusa. Na tragu spomenutih književnih povjesničara Česko temelji odgovor na pitanje zašto je ova etapa Kranjčevićeva opusa bila zanemarivana u kritici i književnoj povijesti, a povod im je u parcijalnim čitanjima i vrednovanjima. Također naglasak stavlja na strukturu pjesama te činjenicu da je rodoljubna problematika uslojena a ne simplificirana i stereotipizirana. Iako je kolektivizam i dalje prisutan, zamjetna je rekonceptualizacija tradicije u smislu da se domoljublju pridaju općeljudski i/ili individualni doživljaji te je već uočljiva pojava subjektivnosti u intimnim i ljubavnim pjesama.

Četvrto poglavlje *Bugarkinje – zatajeni Kranjčević* jedno je od najobimnijih i naj-sustavnijih u studiji te nudi sveobuhvatan i višeslojan prikaz prve zbirke. Česko se tako bavi posvetom, naslovom i poviješću nastanka zbirke i njezina objavljiva-

nja te naglašava da je ona do naših dana pretjerano zanemarivana, što je uostalom i razlog da joj je posvećeno najviše mjesta. Sagledava položaj *Bugarkinja* u sinkroniji i dijakroniji hrvatskoga pjesništva te njihovu kritičku recepciju od izdanja do danas. Također skicira politički kontekst u vrijeme nastanka djela (*Kranjčević i Khuen*). Detaljno i sustavno se analiziraju tematsko-motivske razine zbirke: rodoljubne (budničarske i intimne), ljubavne, misaone (intimne), satirične, socijalne, religijske, općeljudske, programatske i totalitarne. Kao polazište analize poslužila mu je pjesma *Hrvatskoj*, na temelju koje postavlja tezu da Kranjčević kreće dalje od suvremenika Harambašića i prethodnika Preradovića, širi i univerzalizira rodoljubnu problematiku te pritom nudi nacionalni i društveni program, što je još od Frangeša naovamo često isticana misao. Ključnim riječima zbirke, takozvanim poetskim habitusima, smatra Šenou, Hrvatsku, narod, radnika, majku te podrobno analizira rodoljubnu liriku u dvjema inačicama, budničarskoj i intimnoj, te njihov suodnos kako bi podcrtao inovacije. Stoga Česko zaključuje da Kranjčević u *Bugarkinjama* također nasljeđuje tradiciju, no oživljava je i preosmišljava, te pronalazi odjeke zakašnjele romantičarske poetike, ali i začetak odmaka od postojećih i već potrošenih modela. Kao bitan specifikum navodi pojavu intimne rodoljubne poezije koja se bavi osobnim, elegičnim, politički neutralnim, te kao takva predstavlja otklon od utilitarne književnosti, pri čemu su biti osobni i individualizirani motivi majka i suza. Posebna je pažnja posvećena: kompleksu misaone intimne i ljubavne lirike koja sugerira zao-kret od vanjskoga, društvenoga, prema

unutrašnjem i subjektivnom, u kojem je majka također bitan simbol. Česko je mnogo kritičniji prema ljubavnoj lirici jer smatra da je odveć na tragu zakašnjelog i tada već anakronog romantizma te šablonski isprepliće motive ljubavi prema ženi i domovini, što znači da na motivskom planu ostaje na razini nebrojeno puta korištenih slika, s pretjeranim isticanjem moralnih i nacionalnih preokupacija te naglašenim patosom. Smatra da su erotski intonirane pjesme mnogo bolje te da pokazuju razvoj ljubavne tematike u smjeru sinteze tjelesnoga i duhovnoga, lišenoga nacionalnih primjesa. U potpoglavlju *Historijat i izdanja Bugarkinja* razmatraju se preradbe pjesama, a to je bitno jer nam može ponešto reći o tome kako se Kranjčević kao pjesnik razvijao, kako je brusio svoj stil i izraz. Osim tematskim kompleksima i preradbama pojedinih pjesama, velika je pažnja posvećena i analizi strukture zbirke koja je prema autoru iznimno funkcionalizirana te se sastoji od vanjskoga i unutarnjega okvira. Uvodni programatski blok od osam pjesama predstavlja uvod u složenu strukturu zbirke koja je oblikovana antitetički jer prvo dolaze patriotske a potom na kraju intimne pjesme. Isto autor navodi i za unutrašnje tematske cjeline. Kao bitne karakteristike rane poezije Česko navodi strukturabilnost na svim razinama: zbirke, blokove pjesama, strofe i stiha, a kao znakovito obilježje poetike zbirke navodi sinkroniju jer je posrijedi sinteza tada prisutnih poetika i strukturalnih modela te povezivanje lirskoga, epskoga i dramskoga. Česko zaključuje da *Bugarkinja* ipak zaslužuju istaknuto mjesto u opusu Silvija Strahimira Kranjčevića jer predstavljaju temelj njegove poezije kako u te-

matsko-motivskom tako i u strukturalnom smislu te već naznačuju prijelaz od nacionalnog prema intimnom i univerzalnom. Također, stav mu je da ova zbirka ima funkciju međaša u kontekstu hrvatske poezije devetnaestoga stoljeća jer osim asimilacije i sinteze utjecaja onodobnih poetskih trendova, predstavlja i njihovo prevladavanje, pa bez *Bugarkinja* ne bi bilo ni kasnijeg Kranjčevića.

U odnosu na prethodno djelo Česko razmjerno malo mjesta posvećuje najpoznatijoj pjesnikovoj zbirki *Izabrane pjesme* (peto poglavlje: *Izabrane pjesme – Veliki Kranjčević*), vjerojatno potaknut činjenicom da je u književnoj kritici i povijesti to referentno Kranjčevićevo djelo o kojem se podosta pisalo. Strukturalističku metodologiju autor primjenjuje i na analizu ove zbirke pa sagledava tematske komplekse i oblikotvorne karakteristike. Njegov je stav da *Izabrane pjesme* stoje u zrcalnom odnosu naspram *Bugarkinja* te nude obrnutu perspektivu – monističkoga Kranjčevića. U strukturi pronalazi cikličke strategije te zaključuje da je ona temeljena na koncentričnim i hermetično zatvorenim krugovima.

Trzajima posvećuje nešto više pažnje jer drži da je spomenuta zbirka također nije doživjela zasluženu recepciju te je uvelike ostala na marginama pjesnikova opusa. Česko u njezinoj analizi ponovno afirmira *ontološkostrukturalistički* pristup. Djelo je građeno od četrdeset i pet pjesama, a stav je autora da, iako zbirka nije podijeljena na manje segmente, pažljivim čitanjem možemo uočiti njezinu skladnu, gotovo arhitektonsku strukturu koja se sastoji od niza manjih cjelina, konkretnije – od triju krugova koje naziva: eksterni univerzum, interni univerzum, samodijalog. Prvi karakterizira odnos lirskoga su-

bjekta sa svijetom, drugi odnos lirskoga subjekta s vlastitim Ja, a u trećem uranja u svijet najdublje intime čime afirmira čisti monizam.

Tipologija Kranjčevićeve poetske monodrame zaključno je poglavlje prvoga dijela knjige koje komparativnom metodom nastoji postaviti u suodnos tri objavljene Kranjčevićeve zbirke te razmotriti njihovu funkciju u njegovoj poetskoj genezi. Za Česka tri faze tako predstavljaju tri razdoblja pjesnikova stvaralaštva koja su vezana uz stanje svijesti i svjetonazor te nude tri mitska univerzuma. Autor uvjerljivo uspijeva prikazati razvoj Kranjčevića kao pjesnika nudeći podosta cjelovit uvid u genezu tema, motiva te strukturalnih karakteristika njegove poezije pa prvi dio njegove studije predstavlja dobrodošao uvid u razmatranoga pjesnika.

Drugi dio studije veže se uz osmo poglavlje naslovljeno *Prilozi o nekim integralnim sastavnicama Kranjčevićeve strukture*. Sam naslov najbolje govori o njegovoj poziciji unutar ove knjige. Posrijedi je svojevrsna rekapitulacija određenih ideja koja su već problematizirane u prvome dijelu knjige u rasponu od recepcije, ranih pje-

sama do pojedinih aspekata njegovih triju zbirki poezije, koja donekle narušava konciznost djela. Cjelina je sastavljena od radova koje je autor već objavio u periodici, a mahom se bave ranim Kranjčevićem, s dodatkom studije *Bugarštica – gradbeni element u Kranjčevićevu pjesništvu*, u kojoj se sagledava utjecaj usmenoknjiževnih oblika na pjesnikovo stvaralaštvo. Česko navedeno prati kroz sve tri faze Kranjčevićeva stvaralaštva u rasponu od utjecaja ritmičke strukture bugarštice preko odnosa njezine poetike prema pjesnikovoj poetici do ritmostilske razine, koncepcije vremena, likova, leksema, mitskih elemenata da bi zaključio Kranjčevićevim doprinosom bugarštičkoj tradiciji.

Studija *Za Kranjčevića. Od arhivacije do kanonizacije* vrlo je solidan doprinos proučavanju pjesničkoga opusa Silvija Strahimira Kranjčevića, posebice u kontekstu iščitavanja njegovih *Bugarkinja*, koje su do sada mahom ostajale na marginama zanimanja književnih povjesničara. Kao takva bit će poticajna daljnjim proučavateljima pjesnikova opusa, ali i svima koji se žele pobliže upoznati sa značajkama Kranjčevićeve poezije.

Dejan Durić